

Investigating the child's world

Vol 13 (2014)

Special Issue

APPROACHING THE UNKNOWN IN THE FIRST GRADE OF PRIMARY SCHOOL

Αντιόπη-Ελένη Τεμπρίδου (Antiopi-Eleni Tempridou)

doi: [10.12681/icw.18003](https://doi.org/10.12681/icw.18003)

Copyright © 2018, Investigating the child's world

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Τεμπρίδου (Antiopi-Eleni Tempridou) A.-E. (2014). APPROACHING THE UNKNOWN IN THE FIRST GRADE OF PRIMARY SCHOOL. *Investigating the child's World*, 13, 523–531. <https://doi.org/10.12681/icw.18003>

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ ΣΤΗΝ Α΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η είσοδος των μαθητών στο δημοτικό σχολείο σηματοδοτείται από ένα φορτισμένο ψυχολογικά κλίμα, που αφορά όλα τα μέλη της ομάδας, η οποία ασχολείται με αυτή τη μεγάλη αλλαγή, εκπαιδευτικούς, γονείς και παιδιά. Η Kagan (1999) υποστηρίζει, ότι η είσοδος του παιδιού στο σχολείο μπορεί να θεωρηθεί ως ένα "big deal", ή αλλιώς ένα σημείο-κλειδί που αφορά τόσο τους εκπαιδευτικούς όσο και τους γονείς, γιατί καθορίζει εν μέρει τη ζωή των παιδιών τόσο εντός όσο και εκτός σχολείου. Λαμβάνοντας υπόψη τη σημαντικότητα της μετάβασης και στοχεύοντας στην διευκόλυνση της ομαλής εισόδου των νηπίων στην Α΄ δημοτικού, οργανώθηκε τα δυο τελευταία χρόνια στην 5^η Περιφέρεια Δημοτικής Εκπαίδευσης Ν. Έβρου μια παρέμβαση αποτελούμενη από μια σειρά δράσεων με στόχο την εναισθητοποίηση γονέων και εκπαιδευτικών για τη σημαντική αυτή στιγμή των παιδιών, αλλά και τη δημιουργία θετικού κλίματος στα ίδια τα παιδιά ενόψει μιας μεταβατικής στιγμής στη ζωή τους. Η παρέμβαση που πραγματοποιήθηκε την πρώτη χρονιά (2012-2013) αφορούσε : α) στην προετοιμασία των εκπαιδευτικών του δημοτικού για την υποδοχή των νέων μαθητών και β) δραστηριότητες, ώστε να δημιουργηθεί μια συνέχεια ανάμεσα στην καθημερινή ζωή του παιδιού και την είσοδό του στο σχολείο (π.χ. παιχνίδια και εργαστήρια σε εξωτερικό χώρο με εκπαιδευτικούς). Τη δεύτερη χρονιά (2013-2014) της παρέμβασης προστέθηκε η στήριξη και ενημέρωση των γονέων για το νέο τους ρόλο. Και τις δύο χρονιές εφαρμογής της παρέμβασης, δεν παρατηρήθηκαν στα σχολεία της περιφέρειας δυσκολίες ένταξης των μαθητών κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Εκπαιδευτικοί, γονείς, μετάβαση, Α΄ Τάξη, Δημοτικό Σχολείο

APPROACHING THE UNKNOWN IN THE FIRST GRADE OF PRIMARY SCHOOL

ABSTRACT

The entry of young students in primary school is marked by a charged psychological climate that affects all members of the group, which deals with this major change, teachers, parents and children. Kagan (1999) argues that the admission of a child to school can be considered as a "big deal", or else as a key point that concerns both, teachers and parents of children, because, partly, determines their life as inside and outside the school. Given the importance of transition and aiming at facilitating the smooth entry of students in the 1st grade of primary school, an intervention has been organized in the 5th Region of Primary Education in Evros Prefecture, composed by a range of actions targeting to raise awareness of parents and teachers for this important moment of children and also to create a positive climate in children themselves, viewing this transitional moment in their lives. The intervention that took place in the first year, 2012-2013, included: a) preparation of teachers of primary school for the reception of new pupils and b) activities in order to create continuity between children's daily life and their entry to school, through games and workshops, outdoors, with teachers. The second year, 2013-2014, of intervention, support and information to parents for their new role was added. After two years of implementation there was no integration problems observed at the beginning of the year in any school of the Region.

KEY WORDS

Teachers, parents, transition, 1st grade, primary school

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι πολλές οι φορές που τα παιδιά αντιμετωπίζοντας την είσοδό τους στο δημοτικό σχολείο εμπορούνται από προσμονή, αβεβαιότητα και φόβο! Στοιχεία χαρακτηριστικά της αλλαγής και του άγχους που διακατέχει κάθε ανθρώπινο όν σε όλες τις διαδικασίες μετάβασης (Βруниώτη & Ματσαγγούρας, 2005).

Τι σηματοδοτεί όμως τη διαδικασία της αλλαγής από μία φάση της ζωής του ανθρώπου σε μία άλλη; Τα συναισθήματα είναι ανάμικτα, λύπη αλλά και χαρά για ό,τι αφήνουμε πίσω μας, που το γνωρίζουμε καλά, αγωνία και άγχος για το άγνωστο, προσμονή και ενδιαφέρον για καινούριες εμπειρίες. Η αγωνία και το άγχος για το άγνωστο (δεν ξέρω που θα πάω, δεν ξέρω τι θα βρω εκεί που θα πάω, αλλά ακόμη και αν γνωρίζω το χώρο εξωτερικά δεν παύει να με αγχώνει η σχέση μου με τα πρόσωπα και η

λειτουργικότητα μου μέσα στο νέο αυτό χώρο) είναι αυτά που πολλές φορές οδηγούν τον άνθρωπο να αντιστέκεται στην αλλαγή (Mögel, 1984).

Ο άνθρωπος και ο μαθητής κατ' επέκταση, συχνά προσπαθεί να διατηρήσει αυτό που ήδη γνωρίζει καλά, και δεν του δημιουργεί αίσθηση απειλής. Όταν αναγκαστεί να μεταβεί από κάτι γνωστό σε κάτι άγνωστο περνάει συνήθως από διάφορα στάδια, όπως ένα αρχικό *μούδιασμα*, μια *αρνητική στάση* και ίσως *καταθλιπτικά συναισθήματα*. Τότε, η αυτοεκτίμησή του πέφτει. Μόλις συνειδητοποιήσει ότι η αλλαγή είναι αναπόφευκτη, εμφανίζεται μια *διάθεση παραίτησης*, αφού δεν ελέγχει τα γεγονότα, ενώ η αυτοαντίληψή του γίνεται περισσότερο αρνητική. Στη συνέχεια, από τις συνθήκες *αναγκάζεται να δοκιμάσει το καινούριο*, το οποίο καθώς το βιώνει και αναλύει το νόημα του, εσωτερικεύοντας την εμπειρία του, εφόσον διαπιστώσει ότι τα κατάφερε, νιώθει ότι είναι ικανό άτομο, η αυτοαντίληψή του γίνεται θετικότερη, ενώ η αυτοεκτίμησή του ανεβαίνει. Η *προσαρμογή* σε νέες εξελικτικές εμπειρίες, όταν γίνεται με επιτυχία, δίνει στο άτομο τη δυνατότητα απόκτησης βελτιωμένων δεξιοτήτων ζωής, το βοηθά να προχωρά σε νέους στόχους, να ξεπερνά τους φόβους του, να δημιουργεί νέες σχέσεις, να μαθαίνει, να δημιουργεί και τελικά να εξελίσσεται.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η είσοδος των μαθητών στο δημοτικό σχολείο σηματοδοτείται από ένα τέτοιο φορτισμένο ψυχολογικά κλίμα, το οποίο αφορά όλα τα μέλη της ομάδας που ασχολείται με τη μεγάλη αυτή αλλαγή, εκπαιδευτικούς, γονείς και παιδιά (Ματσαγγούρας, 2003). Η Kagan (1999) υποστηρίζει, ότι η είσοδος του παιδιού στο σχολείο μπορεί να θεωρηθεί ως ένα "*big deal*", το οποίο δεν αποτελεί μόνον μια σημαντική πρόκληση για τα παιδιά στα πρώτα χρόνια της παιδικής ηλικίας, αλλά και ένα σημείο-κλειδί που αφορά τόσο τους εκπαιδευτικούς όσο και τους γονείς των παιδιών, γιατί καθορίζει εν μέρει τη ζωή τους.

Σύμφωνα με τους Pianta και Kraft - Sayre (1999, σ. 47.) η είσοδος στη σχολική ζωή *«θέτει τον τόνο και την κατεύθυνση της καριέρας του παιδιού στο σχολείο»*, ενώ ο Christensen (1998) σημειώνει ότι η μετάβαση από το νηπιαγωγείο στο σχολείο έχει περιγραφεί στη βιβλιογραφία ως μία ιεροτελεστία, η οποία σχετίζεται με αυξημένο άγχος και αποτελεί ένα σημείο καμπής στη ζωή του παιδιού.

Σε βιβλιογραφική ανασκόπηση των Dockett & Perry (2001) αναφέρεται, ότι η είσοδος των παιδιών στο δημοτικό σχολείο έχει χαρακτηριστεί σαν *«μία από τις μεγάλες προκλήσεις που τα παιδιά έχουν να αντιμετωπίσουν στα πρώτα χρόνια της παιδικής ηλικίας τους»* (Victorian Department of School Education, 1992, σ. 44), αποτελεί *«ένα μεγάλο βήμα για όλα τα παιδιά και τις οικογένειές τους»* (New South Wales Department of School Education, 1997, σ. 8), και ένα *«σημείο κλειδί στον κύκλο της ζωής του παιδιού που αφορά τη ζωή του τόσο εντός όσο και εκτός σχολείου»* (Pianta & Cox, 1999, σ. 17).

Σύμφωνα με το οικοσυστημικό – αναπτυξιακό μοντέλο (Μέξη & Βλάσση, 2010), η μετάβαση του παιδιού από το νηπιαγωγείο στο σχολείο δεν είναι ένα στιγμιαίο γεγονός που λαμβάνει χώρα την πρώτη μέρα ημέρα της σχολικής ένταξης, αλλά μια δυναμική διαδικασία, που διαρκεί ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Έτσι, η προσαρμογή στο σχολείο κρίνεται επιτυχημένη, όταν το παιδί διαμορφώσει πλέον θετική στάση προς αυτό, αντιμετωπίζει με επιτυχία τα προβλήματα στο νέο του περιβάλλον, εντάσσεται σαν ενεργό μέλος στη νέα ομάδα και ανταποκρίνεται δημιουργικά και με ευχαρίστηση στις απαιτήσεις που απορρέουν από το νέο του ρόλο ως μαθητή (Margetts, 2002). Σημαντικό στοιχείο που καθορίζει την ομαλή μετάβαση των νηπίων στο δημοτικό σχολείο είναι, η διασφάλιση σε κεντρικό επίπεδο της *συνέχειας* σκοπών, στόχων και περιεχομένων, μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (Dunlop & Fabian, 2002, Margetts, 2002). Όσον αφορά τα παιδιά, σημαντική είναι η ενημέρωση και προετοιμασία τους, ώστε να ελέγχουν και να διαχειρίζονται τις πολυεπίπεδες αλλαγές που δημιουργεί η μετάβαση. Η εμπλοκή και η συνεργασία των γονέων τους, αποτελεί ένα ακόμη κομβικό σημείο, το οποίο συνιστά και δείκτη ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Σε επίπεδο σχολικών βαθμίδων, ο συντονισμός ενεργειών και η ψυχολογική υποστήριξη των παιδιών από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς

(σχολικούς συμβούλους προσχολικής και δημοτικής εκπαίδευσης, εκπαιδευτικούς, γονείς, κ.α.), η ικανοποιητική και διαρκής μεταξύ τους επικοινωνία, καθώς και η εποικοδομητική συνεργασία τους συμβάλλουν στη δημιουργία κλίματος αποδοχής και ένταξης. Τέλος, η ανάπτυξη ισχυρών δεσμών μεταξύ των εκπαιδευτικών θεσμών και του οικογενειακού περιβάλλοντος των παιδιών συντείνει στην ομαλή μετάβαση (Neuman, 2002:9).

Στον ελληνικό εκπαιδευτικό χώρο έχουν υπάρξει ενδιαφέρουσες προσπάθειες παρέμβασης για τη διευκόλυνση της μετάβασης των νηπίων στο δημοτικό σχολείο (Μπαγάκης, Διδάχου, Βαλμάς, Λουμάκου, & Πομόνης, 2006· Μέξη & Βλάση, 2010· Βαγή-Σπύρου & Γεωργιάδου-Καμπουρίδη, 2010· Σιδηροπούλου, Δημητριάδου, & Ράλλη, 2011), αλλά και πολλές αποσπασματικές δράσεις από εκπαιδευτικούς προσχολικής και δημοτικής εκπαίδευσης που δείχνουν το ενδιαφέρον τους για το θέμα. Απαιτείται όμως μια ευρύτερη εφαρμογή, η οποία, όπως θα περιγραφεί παρακάτω, δείχνει σήμερα να είναι ελλιπής.

Στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιήθηκε η παρούσα παρέμβαση, η οποία αφορούσε όχι μόνον μία τάξη, αλλά μία ολόκληρη εκπαιδευτική περιφέρεια και τους νεοεισερχόμενους μαθητές της Α΄τάξης μιας ομάδας εκπαιδευτικών μονάδων. Η παρέμβαση περιείχε από δράσεις, οι οποίες επικεντρώθηκαν στο διάστημα λίγο πριν την έναρξη της σχολικής χρονιάς και αποτέλεσε μια προσπάθεια ευαισθητοποίησης στελεχών της εκπαίδευσης, εκπαιδευτικών και γονέων για τη μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό, με όλους τους περιορισμούς που ανέκυψαν λόγω της πληθώρας των σχολικών δομών, οι οποίες συμμετείχαν και της περιορισμένης χρονικά διάρκειας.

Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ

Όπως προαναφέρθηκε, οι προσπάθειες ομαλής μετάβασης από την προσχολική στη σχολική εκπαίδευση δείχνουν μάλλον ελλιπείς.

Σύμφωνα με έρευνα των Σιδηροπούλου, Δημητριάδου, & Ράλλη, (2011: 73), αν και οι συνεργατικές δράσεις εκπαιδευτικών προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας φάνηκε να ενδιαφέρουν την πλειοψηφία των ερωτηθέντων (85,3%) νηπιαγωγών, μόνον το 21% από αυτές πραγματοποίησε επισκέψεις στο δημοτικό σχολείο μαζί με τα παιδιά και το 9% περίπου προχώρησε και σε άλλες συνεργασίες. Οι δυσκολίες προσαρμογής κατά τη μετάβαση και οι παράγοντες οι οποίοι ευθύνονται για αυτές, αναγνωρίζονται από το 86,4% των εκπαιδευτικών της έρευνας. Ως παράγοντες δυσκολίας περιγράφονται η αλλαγή του περιβάλλοντος, ο ατομικός ρυθμός ανάπτυξης και προσαρμογής κάθε παιδιού, ο τρόπος αντιμετώπισης των παιδιών από τη νέα παιδαγωγό (καινούριο πρόσωπο, εκ νέου ανάπτυξη εμπιστοσύνης και συναισθηματική κάλυψη), η δυναμική της νέας ομάδας, ο ρόλος της οικογένειας, η έλλειψη ή μη συνεργασίας, η διαφορετικότητα στον τρόπο διδασκαλίας, αλλά και η οργάνωση χώρου και χρόνου. Διαπιστώνεται λοιπόν ότι, ενώ αναγνωρίζεται η αξία των πρακτικών μετάβασης από τους εκπαιδευτικούς προσχολικής αγωγής, δεν υπάρχει ευρεία εφαρμογή αυτών των δράσεων.

Σχετικά με τους εκπαιδευτικούς της δημοτικής εκπαίδευσης, σύμφωνα με την ίδια έρευνα, παρατηρείται ότι είναι μεν θετικοί ως προς αντίστοιχες δράσεις, επικαλούνται όμως προσκόμματα σχετικά με τις δυσκολίες εφαρμογής τους. Πιο συγκεκριμένα, (Σιδηροπούλου, Δημητριάδου, & Ράλλη, 2011, σ.75) οι εκπαιδευτικοί της δημοτικής εκπαίδευσης φαίνεται να μη συμμετέχουν σε κοινές συναντήσεις με τάξεις της προσχολικής αγωγής, αποδίδοντας αυτή την αποχή είτε στην έλλειψη ενημέρωσής τους, είτε στην ύπαρξη αμφιβολιών για τα αποτελέσματα των δράσεων, ενώ κατά τα λεγόμενά τους, η μη πραγματοποίηση επισκέψεων στο σχολικό κτίριο σχετίζεται με την απουσία τέτοιων προτάσεων εκ μέρους των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας.

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω, διακρίνεται μια θετική στάση ως προς τα οφέλη των δράσεων μετάβασης, αλλά και μια ολιγοψυχία ως προς την εφαρμογή τους, κυρίως από την πλευρά των

εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας, οι οποίοι αναμένουν συνήθως την πρώτη ημέρα της σχολικής χρονιάς για να γνωρίσουν τους μαθητές τους, παρότι από την ίδια έρευνα φαίνεται ότι κάποιοι έρχονται σε επαφή με τους εκπαιδευτικούς προσχολικής για να πάρουν πληροφορίες σχετικά με τους μελλοντικούς μαθητές τους. Σε πολλές περιπτώσεις αυτό έχει θετικές συνέπειες, εφόσον βέβαια οι συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί δεν υποπίπτουν στην προκατάληψη της αυτοεκπληρούμενης προφητείας.

Συνεπώς, αναγνωρίζεται μια αδυναμία συντονισμού των δράσεων ανάμεσα στις δύο σχολικές βαθμίδες, στην οποία κατά τη γνώμη μας συμβάλλουν και οι μεγάλες περιφέρειες των σχολικών συμβούλων προσχολικής αγωγής, που για μια τέτοια δράση στην περιφέρειά τους πρέπει να συνεργαστούν με πάνω από τρεις τουλάχιστον σχολικούς συμβούλους πρωτοβάθμιας.

Επιπλέον, αναγνωρίζεται η ανάγκη να συνδεθεί η καθημερινή ζωή των παιδιών που πρόκειται να εισέλθουν στο δημοτικό σχολείο, με τη μαθησιακή διαδικασία σε ένα ευχάριστο περιβάλλον, το οποίο να σχετίζεται με το παιχνίδι και με τις δημιουργικές και ανακαλυπτικές τους δράσεις.

Ένα τέτοιο κενό προσπάθησε να καλύψει η παρέμβασή μας, η οποία σχεδιάστηκε με βάση τη θεμελιώδη αρχή του Dewey (Dewey, 1929), ότι η εκπαίδευση δεν είναι ένα στάδιο προετοιμασίας για τη ζωή, αλλά η ίδια η ζωή, συνεκτιμώντας το πνεύμα και το γράμμα των Αναλυτικών Προγραμμάτων και του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών (ΥΠ.Ε.Π.Θ. & Π.Ι., 2006), τα οποία υποστηρίζουν τη διασύνδεση της γνώσης και του σχολείου με την καθημερινή ζωή και την ολιστική οπτική της εκπαίδευσης, καθώς επίσης και τη λογική του σχολείου που είναι ανοιχτό στην κοινωνία. Επίσης, στον σχεδιασμό λήφθηκαν υπόψη οι σύγχρονες απόψεις (Π.Ι. & Υ.Π.Δ.Β.Μ., 2011) ότι αποτελεσματικά είναι τα σχολεία που προσαρμόζουν τους στόχους και τη λειτουργία τους στις ανάγκες των μαθητών, ενώ η ανάπτυξη θετικών κοινωνικών σχέσεων συμβάλει στην ομαλή προσαρμογή στο σχολικό περιβάλλον και οι εκπαιδευτικοί δεν θα πρέπει να στοχεύουν απλά στη μόρφωση και την κοινωνικοποίησή τους, αλλά να προχωρούν στη δημιουργία μιας ποιοτικής επικοινωνίας και συναισθηματικής σχέσης με τους μαθητές τους.

ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Οι στόχοι της παρούσας παρέμβασης εστιάζονται στην προσπάθεια διευκόλυνσης της ομαλής εισόδου των νηπίων στην Α Δημοτικού μέσω δραστηριοτήτων που θα δημιουργήσουν μια συνέχεια ανάμεσα στην καθημερινή ζωή των παιδιών και την εισοδό τους στο σχολείο, την προετοιμασία των εκπαιδευτικών του Δημοτικού για την υποδοχή των νέων μαθητών και τέλος τη στήριξη των γονέων στον νέο τους ρόλο.

Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Η παρέμβαση που πραγματοποιήθηκε στην αρχή των σχολικών ετών 2012-2013 και 2013-2014 από την Σχολική Σύμβουλο της Περιφέρειας Δημοτικής Εκπαίδευσης Ν. Έβρου και τον Σύλλογο Εκπαιδευτικών της περιοχής, αφορούσε αποκλειστικά τους εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, τους νεοεισερχόμενους μαθητές στο δημοτικό σχολείο, τους γονείς τους και την τοπική κοινωνία. Επιμερίστηκε δε σε μικρότερες δράσεις, μία για κάθε ομάδα από τις προαναφερόμενες.

Στο κομμάτι που αφορούσε στους μαθητές επιλέχθηκε η σύνδεση της ζωής τους κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού με την εισαγωγή τους στο σχολείο και τη γνωριμία τους με τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι την προσεχή χρονιά θα αναλάμβαναν να τους φέρουν κοντά στη μαθησιακή διαδικασία, ώστε η πρώτη τους ημέρα στο νέο σχολικό χώρο να γίνει με πρόσωπα ήδη γνωστά από τις δράσεις στο χώρο του παιχνιδιού τους. Με τον τρόπο αυτό επιχειρήθηκε να καλυφθεί *το κενό της ασυνέχειας* που συχνά δημιουργεί το πέρασμα από μια γνωστή κατάσταση σε μια άγνωστη. Ακόμη, επιδιώχθηκε η εξασφάλιση της *συνέχειας στις εμπειρίες* των παιδιών από το παιχνίδι στο σχολείο και καλλιεργήθηκαν ευκαιρίες για τη δημιουργία νέων θετικών εμπειριών με τους εκπαιδευτικούς. Τέλος, με τη συγκεκριμένη δράση της

παρέμβασης έγινε μια προσπάθεια απομυθοποίησης των αρνητικών στερεότυπων που επικρατούν και φορτίζουν τα νήπια με προκαταλήψεις για το Δημοτικό. Στην τελευταία αυτή παράμετρο δεν είναι άμοιρη και η συμπεριφορά των γονέων, οι οποίοι, προσπαθώντας να προετοιμάσουν τα παιδιά τους, τα φορτώνουν με δέος για την εισαγωγή τους στο σχολείο.

Η δράση για τους μαθητές περιελάμβανε ομαδικές δραστηριότητες, εργαστήρια, ζωγραφικής, πηλού, ζύμης, ανάρτηση των έργων τους στο χώρο, παιχνίδι του χαμένου θησαυρού και παιχνίδια αυτοελέγχου. Οι εκπαιδευτικοί στο τέλος της εκδήλωσης μάζεψαν τα έργα των παιδιών από τον χώρο του παιχνιδιού και τα τοποθέτησαν στις αίθουσες διδασκαλίας, ώστε οι μαθητές να βρουν στην τάξη τα δικά τους έργα να τους περιμένουν, προωθώντας έτσι τη συνέχεια από το παιχνίδι στο σχολείο. Η όλη δράση πήρε τον τίτλο Παιδική Γιορτή, «*Καλώς ήλθατε*».

Σχετικά με τους εκπαιδευτικούς της δημοτικής εκπαίδευσης, αρχικά έγιναν συναντήσεις με όλα τα μέλη των συλλόγων διδασκόντων του κάθε σχολείου και όχι μόνον με τους εκπαιδευτικούς της Α΄ τάξης, γιατί η προετοιμασία του σχολείου για την υποδοχή των νέων μαθητών αποτελεί υπόθεση όλων.

Χωριστά πραγματοποιήθηκε η συνάντηση των Διευθυντών και Διευθυντριών των σχολείων με εισηγητή τον κο Στράτο Βραχιώλια, ψυχολόγο, Επιστημονικά Υπεύθυνο του Κέντρου Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Ν. Έβρου και θέμα την υποδοχή και την αντιμετώπιση των προβλημάτων γονέων και μαθητών που έρχονται για πρώτη φορά στο σχολείο.

Στη συνέχεια, έλαβε χώρα ειδική συνάντηση των εκπαιδευτικών που θα αναλάμβαναν Α΄ τάξη, οι οποίοι και επιμορφώθηκαν στα διδακτικά αντικείμενα της τάξης τους μέσα από την ανάλυση του προγράμματος σπουδών του κάθε αντικειμένου, με την ταυτόχρονη παρουσίαση καλών πρακτικών από τους συναδέλφους τους, οι οποίοι είχαν αντίστοιχη τάξη την προηγούμενη χρονιά. Η συνάντηση αυτή στόχο είχε την ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ των εκπαιδευτικών με σκοπό να δημιουργηθούν μελλοντικές συνεργασίες εντός της ίδιας σχολικής μονάδας, αλλά και μεταξύ των σχολείων, όπως η περίπτωση ενός διασχολικού σχεδίου εργασίας που θα μπορούσε να εκπονηθεί στην εκπαιδευτική περιφέρεια επόμενη σχολική χρονιά. Εκτός από την ενασχόληση με τα διδακτικά αντικείμενα, οι εκπαιδευτικοί της Α΄ τάξης ενημερώθηκαν για την αποφυγή της (ισοπεδωτικής) λογικής που κρύβεται πίσω από τους χαρακτηρισμούς «έτοιμος» ή «όχι έτοιμος» για το Δημοτικό. Για το συναισθηματικό προφίλ των νέων μαθητών, οι οποίοι βιώνουν μια τόσο μεγάλη αλλαγή, φορτισμένη από το άγχος της μετάβασης, οι εκπαιδευτικοί ευαισθητοποιήθηκαν από την κοινωνική λειτουργό του Κέντρου Πρόληψης κα Θεανώ Τσελίδου, ώστε να βοηθήσουν τους μαθητές τους να εγκλιματιστούν στον καινούριο χώρο με θετικό τρόπο και να προχωρήσουν στην προσαρμογή τους ομαλά. Το τελευταίο μέρος της συνάντησης αφιερώθηκε στους τρόπους οικοδόμησης σχέσεων εμπιστοσύνης και ουσιαστικής επικοινωνίας με τους γονείς, που αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο για την καλή πορεία του παιδιού στο σχολικό περιβάλλον. Η σημαντικότητα της επικοινωνίας με τους γονείς και η δημιουργία αποτελεσματικών σχέσεων στο επίπεδο των υποχρεώσεων όλων των μερών συμβάλλει ουσιαστικά στην αποφυγή παρανοήσεων, στην απουσία παρατηρήσεων εκ μέρους των γονέων, αλλά και στην πληρέστερη ενημέρωσή τους για τον τρόπο δουλειάς στο σχολείο. Παράλληλα, σημαντική είναι η δημιουργία στους γονείς της αίσθησης ενός ασφαλούς κλίματος στο οποίο θα εισέλθει το παιδί τους. Η επωδός που κλείνει το θέμα της συνεργασίας με τους γονείς είναι ότι δεν εκπαιδεύουμε μόνον τους μαθητές, αλλά και τους γονείς τους, για τη διευκόλυνση των ιδίων των εκπαιδευτικών, για την καλύτερη λειτουργία της σχολικής δομής, αλλά κυρίως για το συμφέρον των μαθητών.

Όσον αφορά στη δράση με τους γονείς έγινε πριν την ημέρα της Παιδικής Γιορτής σε συνεργασία και πάλι με το Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Ν. Έβρου και την παρουσία της ψυχολόγου κας Ζωής Κασσαπίδου και της κοινωνικής λειτουργού κας Κεσουδή Ελένης. Στις παράλληλες συνεδρίες που πραγματοποιήθηκαν, επιδιώχθηκε η δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης των γονέων με το σχολείο και τους εκπαιδευτικούς μέσα από μια ειλικρινή διάθεση για συνεργασία και προθυμία να απαντηθούν όλα τα πιθανά ερωτήματά τους. Επόμενη

επιδίωξη ήταν να διασκεδαστεί ο φόβος και το άγχος τους για τη νέα αρχή που πρόκειται να κάνει το παιδί τους, γιατί βασικό στοιχείο για την ομαλή απομάκρυνση του παιδιού από το σπίτι είναι η επιτρεπτική στάση του γονέα. Πολλοί γονείς, όντας οι ίδιοι ανασφαλείς για την αλλαγή στη ζωή του παιδιού τους ή κινούμενοι από δικές τους προσωπικές αρνητικές εμπειρίες, οι οποίες αναβιώνουν με την είσοδο του παιδιού τους στο σχολείο, δημιουργούν αγχογόνες συνθήκες, πολλές φορές μη λεκτικές, που όμως σαμποτάρουν τον αποχωρισμό. Βέβαια, τα παιδιά έχουν ήδη φύγει από το σπίτι πηγαίνοντας στον παιδικό σταθμό ή το νηπιαγωγείο, στην προκειμένη περίπτωση όμως η είσοδός τους στο μαθησιακό περιβάλλον συνδέεται με συγκεκριμένες προσδοκίες (Brostrom, 2002), οι οποίες καταγράφονται αξιολογικά και αποτυπώνονται στη γνώση που κατακτιέται. Συχνά, αυτή η κατάκτηση του παιδιού εκλαμβάνεται από τον γονέα ως προσωπική του καταξίωση και αξιολόγηση. Για το λόγο αυτό σημαντική σε αυτή τη φάση είναι η κατανόηση της ανάγκης των γονέων για επικοινωνία και καθησυχασμό, αλλά και η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης, ώστε ο γονέας να παρέχει όλες τις πληροφορίες που πρέπει να γνωρίζει ο εκπαιδευτικός για το παιδί. Δίνεται με αυτό τον τρόπο η ευκαιρία στους γονείς να καταλάβουν ότι υπάρχει συνέχεια στην εκπαίδευση και να αναγνωρίσουν και να εκτιμήσουν το θετικό έργο που γίνεται στο σχολείο.

Τέλος, εμπλέκοντας την τοπική κοινωνία και τις αρχές, ζητήθηκε η συνεργασία του Δήμου Ορεστιάδας, ο οποίος παραχώρησε τον χώρο του Πευκώνα της πόλης και φρόντισε για την λειτουργικότητα του, ενώ παράλληλα όλα τα τοπικά βιβλιοπωλεία κλήθηκαν να καλύψουν το κόστος των υλικών των εργαστηρίων, με παράλληλη προβολή τους στο χώρο της εκδήλωσης.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ

Το πρώτο εγχείρημα εφαρμογής της παρέμβασης για την ένταξη των νεοεισερχόμενων μαθητών στο δημοτικό σχολείο πραγματοποιήθηκε στην 5^η Περιφέρεια Δημοτικής Εκπαίδευσης Ν. Έβρου στις 5 και 9 Σεπτεμβρίου του 2012. Στην παρέμβαση αυτή συμμετείχαν τα 7 δημοτικά σχολεία της πόλης της Ορεστιάδας. Τα σχολεία των χωριών (3 6/θεσια, 2 4/θεσια και 1 3/θεσιο) πήραν μέρος μόνον ως προς την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της Α΄ τάξης.

- Αναλυτικότερα, η πρώτη δράση οργανώθηκε την Τετάρτη, 5-9-2012, με επιμόρφωση των εκπαιδευτικών όλης της εκπαιδευτικής περιφέρειας (25 περίπου άτομα) που επρόκειτο να αναλάβουν Α΄ τάξη τη σχολική χρονιά 2012-2013.
- Την επόμενη ημέρα συγκλήθηκε μια συνάντηση Διευθυντών/τριών των σχολείων της πόλης με στόχο την εμπλοκή τους και την καθοδήγησή τους για τις κινήσεις που έπρεπε να γίνουν, όπως η ενημέρωση των γονέων της Α΄ τάξης του κάθε σχολείου, ο ορισμός των εθελοντών εκπαιδευτικών, που θα υποστήριζε την Παιδική Γιορτή και η μεταφορά θρανίων και υλικών για την ημέρα της Γιορτής.
- Προηγουμένως, είχαν κληθεί τα βιβλιοπωλεία της πόλης να προσφέρουν, εφόσον το επιθυμούσαν, έναν κατάλογο με υλικά και είχε ήδη δοθεί η άδεια για τη χρήση του χώρου και ο εξωραϊσμός του από τη Δημοτική Αρχή.
- Το πρωί της Κυριακής, 9-9-2012, στον Πευκώνα της Ορεστιάδας, πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή μαθητών και γονέων, αλλά και όλων των εμπλεκόμενων στην παρέμβαση ατόμων η Παιδική Γιορτή «Καλώς ήλθατε». Η διάρκεια της δράσης ήταν τρίωρη και σε αυτή οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν οργάνωσαν ομάδες και εργαστήρια, παιχνίδια αυτοελέγχου και το παιχνίδι του χαμένου θησαυρού για τα 70 περίπου παιδιά που παραβρέθηκαν. Οι γονείς κάθονταν σε παρακείμενο χώρο, ο οποίος είχε οπτική επαφή με τον χώρο της γιορτής, αφήνοντας τα παιδιά τους στα χέρια των εκπαιδευτικών. Τέλος, οι κατασκευές και οι ζωγραφιές των παιδιών μεταφέρθηκαν στις σχολικές τάξεις, στις οποίες επρόκειτο να φοιτήσουν τη μεθεπόμενη μέρα.

Στον απόηχο αυτής της δράσης υπήρξε ενθουσιασμός και από τους εκπαιδευτικούς, αλλά και από τους γονείς που ήταν παρόντες, ενώ τα παιδιά αποχώρησαν με χαμόγελα και εντυπωσιάστηκαν από την παρουσία των έργων τους στις σχολικές αίθουσες τη μεθεπόμενη μέρα. Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν να δρομολογηθεί μια περισσότερο οργανωμένη δράση τον επόμενο χρόνο.

Έτσι, από τις 2 έως τις 8 Σεπτεμβρίου του 2013 πραγματοποιήθηκαν οι δράσεις που περιελάμβανε η παρέμβαση για κάθε ένα παράγοντα της ομάδας, εκπαιδευτικούς (δάσκαλους και διευθυντές), γονείς, μαθητές. Επίσης, είχε ήδη προετοιμαστεί η συνεργασία με το Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Ν. Έβρου, ενόψει της διεύρυνσης της παρέμβασης και των πολλών ταυτόχρονων δράσεων.

- Από τις πρώτες μέρες του Σεπτεμβρίου του 2013 οργανώθηκαν συναντήσεις με τους συλλόγους διδασκόντων του κάθε σχολείου (της πόλης και των χωριών), ώστε να ενημερωθούν για τη σημασία της μετάβασης και τη σημαντικότητα των δράσεων που επρόκειτο να ακολουθήσουν.
- Συγκεκριμένα, η δράση που αφορούσε τους εκπαιδευτικούς όλης της εκπαιδευτικής περιφέρειας, οι οποίοι θα αναλάμβαναν Α΄ τάξη (25 περίπου άτομα), πραγματοποιήθηκε το πρωί της Παρασκευής 6-9-2013, από τις 8.30π.μ. έως τις 2.00μ.μ., με εισηγήτριες την κοινωνική λειτουργό του Κέντρου Πρόληψης κα Θεανώ Τσελίδου και τη Σχολική Σύμβουλο, όπου οι εκπαιδευτικοί επιμορφώθηκαν σε θέματα διδακτικής, αλλά και υποστήριξης των μαθητών.
- Ταυτόχρονα στην αίθουσα του Λαογραφικού Μουσείου Ορεστιάδας πραγματοποιούνταν η επιμόρφωση των Διευθυντών όλης της εκπαιδευτικής περιφέρειας από τον επιστημονικά υπεύθυνο του Κέντρου Πρόληψης κα Στράτο Βραχιώλια. Πέραν της επιμόρφωσης, οι Διευθυντές είχαν αναλάβει και αυτή τη χρονιά την ενημέρωση των γονέων της Α΄ τάξης του σχολείου τους, τον ορισμό των εθελοντών εκπαιδευτικών, που θα υποστήριζε την Παιδική Γιορτή και τη μεταφορά θρανίων και υλικών για την ημέρα της Γιορτής.
- Το απόγευμα της ίδιας ημέρας, από τις 6.00μ.μ. έως τις 9.00μ.μ., σε δύο παράλληλες συνεδρίες (των 40 περίπου ατόμων), συναντήθηκαν γονείς των μαθητών της Α΄ τάξης της πόλης και των χωριών με την ψυχολόγο κα Κασαπίδου Ζωή και την κοινωνική λειτουργό κα Κεσούδη Ελένη του Κέντρου υ Πρόληψης, καθώς και με τη Σχολική Σύμβουλο της εκπαιδευτικής περιφέρειας. Στη συνάντηση έγινε παρουσίαση του τρόπου υποστήριξης με τον οποίο οι γονείς μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά τους σε γνωστικό και σε ψυχολογικό επίπεδο, καθώς και η διαχείριση του δικού τους άγχους και των φόβων τους.
- Η τελευταία δράση έγινε την Κυριακή 8-9-13, από τις 11.00π.μ. έως τις 2.00μ.μ., στον ίδιο εξωτερικό χώρο, όπως την προηγούμενη χρονιά, τον Πευκώνα του Δήμου Ορεστιάδας, όπου οι μαθητές (110 περίπου άτομα) με την επίβλεψη των εκπαιδευτικών έπαιξαν παιχνίδια, ζωγράρισαν, έπαιξαν με πηλό, ζύμωσαν κ.ά. Την ίδια ημέρα οι εκπαιδευτικοί των χωριών υποδέχθηκαν τους μελλοντικούς μαθητές τους στις αυλές των σχολείων και έγιναν δράσεις μικρότερης εμβέλειας. Όλες οι κατασκευές των παιδιών μεταφέρθηκαν από τους εκπαιδευτικούς στις σχολικές αίθουσες.
- Οι δράσεις και αυτή τη φορά πραγματοποιήθηκαν σε συνεργασία με τη Δημοτική Αρχή και τα βιβλιοπωλεία της πόλης της Ορεστιάδας.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Η παρέμβαση που πραγματοποιήθηκε προέκυψε από την εμφανή ανάγκη για δράσεις μετάβασης η οποία παρατηρήθηκε από τα αιτήματα γονέων για συζήτηση πάνω στο θέμα, την ανάγκη των εκπαιδευτικών για ενημέρωση πάνω στην κρίσιμη αυτή περίοδο των μαθητών και στηρίχθηκε στην ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και σε σχετικές έρευνες (Σιδηροπούλου, Δημητριάδου, & Ράλλη, 2011). Η επανάληψη της παρέμβασης τον δεύτερο χρόνο αποτέλεσε μέρος της αξιολόγησής της, διότι προέκυψε μετά από την ευρύτερη αποδοχή που είχε η πρώτη εφαρμογή εκ μέρους των μαθητών και των γονέων, καθώς επίσης και από τη θετική αντιμετώπισή της εκ μέρους των εκπαιδευτικών. Ιδιαίτερα τη δεύτερη χρονιά, οπότε και έγινε μια ευρύτερη και πιο συστηματική παρέμβαση με την σημαντικότερη συμβολή του Κέντρου Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Ν. Έβρου και των εξαιρετικών στελεχών του, η ανταπόκριση από όλους τους συμμετέχοντες υπήρξε θετικότερη, με αποτέλεσμα να γίνονται ερωτήσεις και αιτήματα για το κατά πόσον θα πραγματοποιηθεί και τρίτη χρονιά.

Παρατηρήθηκε επίσης, ότι τις δυο χρονιές που πραγματοποιήθηκε η παρέμβαση δεν παρουσιάστηκαν προβλήματα ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς της πρώτης τάξης και τους γονείς και δεν παρατηρήθηκαν σε όλη την εκπαιδευτική περιφέρεια αξιοσημείωτα περιστατικά δυσκολιών ένταξης στη σχολική πραγματικότητα από την πλευρά των μαθητών. Σαφώς, η παρέμβαση δεν διεκδικεί την αποκλειστικότητα για την παρουσία ενός θετικού κλίματος στα συγκεκριμένα σχολεία, αλλά η διάθεση συνεργασίας και η ενημέρωση των γονέων μαζί με τη δράση για τους μαθητές κάλυψε απορίες, πρόλαβε προβλήματα και έθεσε τις βάσεις για μια καλύτερη σχολική ζωή.

Παρεμβάσεις όπως η παρούσα μπορεί να έχουν μικρά θετικά αποτελέσματα, παραμένει όμως ζητούμενο η ευρύτερη συνεργασία μεταξύ προσχολικής και δημοτικής εκπαίδευσης με δράσεις, οι οποίες δεν θα εστιάζονται μόνον στις πρώτες μέρες του σχολικού έτους, αλλά θα έχουν συνέχεια και διάρκεια σε όλη σχεδόν τη σχολική χρονιά, διασφαλίζοντας τη *συνέχεια* σε επίπεδο σκοπών, στόχων και περιεχομένων, μεταξύ των εκπαιδευτικών βαθμίδων.

Στο μέτρο των δυνατοτήτων της, η εκπαιδευτική κοινότητα της 5^{ης} Περιφέρειας Δημοτικής Εκπαίδευσης Ν. Έβρου θα μπορούσε στο μέλλον να επεκτείνει την παρέμβαση σε όλη τη σχολική χρονιά, εμπλέκοντας τους μαθητές του νηπιαγωγείου και της Α΄ Δημοτικού και ακολουθώντας το οικοσυστημικό μοντέλο μετάβασης, το οποίο υποστηρίζει μια δυναμική διαδικασία με συνέχεια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Brostrom, D. (2002). Communication and continuity in the transition from kindergarten to school. Στο H. Fabian, & A. W. Dunlop (Eds.), *Transitions in the early years* (pp. 52-63). London: Routledge Falmer.

Christensen, C. (1998). Managing children's transition to school: a case of multiple perspectives. *OMEP XXII World Congress*. Copenhagen.

Dewey, J. (1929). *My Pedagogic Creed*. Washington D. C.: Progressive Education Association.

Dockett, S., & Perry, B. (2001). *Starting school: Effective transitions*. *Early Childhood Research & Practice*, 3(2). Retrieved Οκτώβριος 2, 2013, from Early Childhood Research and Practice: <http://ecrp.uiuc.edu/v3n2/dockett.html>.

Dunlop, A., & Fabian, H. (2002). Conclusions. Debating transitions, continuity and progression in the early years. In H. Fabian, & A. Dunlop (Eds.), *Transitions in the Early Years: Debating continuity and progression for young children in early education* (pp. 146-154). London and New York: Routledge Falmer.

Kagan, S. L. (1999). Cracking the readiness mystique. *Young Children*, 54(5), 2-3.

Margetts, K. (2002). Planning transition programmes. In H. Fabian, & A. Dunlop (Eds.), *Transitions in the early years* (pp. 111-122). London: Routledge Falmer.

Mögel, H. (1984). *Ökopsychologie, Eine Einführung*. Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz: Kohlhammer.

Neuman, M. (2002). The wider context. An international overview of transition issues. In H. Fabian, & A. Dunlop (Eds.), *Transitions in the early years* (pp. 8-22). London: Routledge Falmer.

New South Wales Department of School Education. (1997). *Transition to School for Young Children with Special Learning Needs: Guidelines for Families, Early Childhood Services and Schools*, (pp. 8). Sydney: NSW Department of School Education, Special Education Directorate.

Pianta, R. C., & Cox, M. E. (1999). *The transition to kindergarten*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes.

Pianta, R. C., & Kraft-Sayre, M. (1999). Parents' observations about their children's transitions to kindergarten. *Young Children*, 54(3), 47-52.

Victorian Department of School Education. (1992). *The ministerial review of school-entry age in Victoria*, (pp. 44). Melbourne: Ministerial Review of School-Entry Age in Victoria (MRSEAV).

Βαγή-Σπύρου, Ε., & Γεωργιάδου-Καμπουρίδη, Β. (2010). Σύνδεση εικονικής αναπαράστασης και παραγωγής προφορικού λόγου στο πλαίσιο προγράμματος μετάβασης από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. Στο Σ. Χ. Πανταζής, Θ. Μπάκας, Μ. Ι. Σακελλαρίου, & Ε. Καινούργιου (Επιμ.), *Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές στην Προσχολική Αγωγή και Εκπαίδευση του 21ου αιώνα. Πρακτικά 2ου Διεθνούς Συνεδρίου Προσχολικής Αγωγής* (τ. Β, σσ. 195-211). Ιωάννινα.

Βρυνιώτη, Π., & Ματσαγγούρας, Η. (2005). Μετάβαση από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό Σχολείο: Μια Οικοσυστημική Ερευνητική Προσέγγιση των Κοινωνικών Σχέσεων των Αρχάριων Μαθητών και Μαθητριών στη Σχολική Τάξη. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση* 40, 78-102.

Κόπτσης, Α., & Νάκου, Α. (2009). Η μετάβαση από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό και από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο και η παράλληλη προετοιμασία για τη διευκόλυνσή της. Στο Σ. Γρόσδος (Επιμ.), *Η Διδακτική των Θετικών Επιστημών στην Εκπαίδευση: δημιουργώντας γέφυρες επικοινωνίας ανάμεσα στο Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, το Γυμνάσιο*. Θεσσαλονίκη: ΟΜΕΡ Παράρτημα Θεσσαλονίκης. Ανακτημένο Οκτώβριος 2, 2013, από <http://stavgros.files.wordpress.com/2011/07/12-h-didaktiki-twn-thetikwn-epistimwn.pdf>

Ματσαγγούρας, Η. (2003). *Η σχολική τάξη*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Μέξη, Ε., & Βλάσση, Ε. (2010). Η ομαλή μετάβαση των νηπίων από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό Σχολείο μέσω της οπτικοακουστικής έκφρασης. Σχεδιασμός και υλοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος. Στο Σ. Χ. Πανταζής, Θ. Μπάκας, Μ. Ι. Σακελλαρίου, & Ε. Καινούργιου (Επιμ.), *Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές στην Προσχολική Αγωγή και Εκπαίδευση του 21ου αιώνα. ΠΡΑΚΤΙΚΑ 2ου Διεθνούς Συνεδρίου Προσχολικής Αγωγής* (τ. Β', σσ. 266-279). Ιωάννινα.

Μπαγάκης, Γ., Διδάχου, Ε., Βαλμάς, Φ., Λουμάκου, Μ., & Πομώνης, Μ. (2006). *Η ομαλή μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό και η προσαρμογή τους στην Α' τάξη*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Π.Ι., & Υ.Π.Δ.Β.Μ. (2011). *ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ Πρόγραμμα Σπουδών Σχολική και Κοινωνική Ζωή Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*. ΑΘΗΝΑ.

Σιδηροπούλου, Τ., Δημητριάδου, Σ., & Ράλλη, Α. (2011). Η μετάβαση του παιδιού σε διαφορετικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. *Παιδαγωγικός Λόγος* 1, 63-83.

ΥΠ.Ε.Π.Θ., & Π.Ι. (2006). *Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ- ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ*. ΑΘΗΝΑ: ΦΕΚ 303B/13-03-2003.

Στοιχεία Επικοινωνίας:

Αντιόπη-Ελένη Τεμπρίδου, atempridou@gmail.com